

ALEJE

Historie, obnova

•••

Bc. Kristína Králiková, Bc. Eliška Křížová, Bc. Kristýna Štainerová

Garant tématu: Ing. Roman Zámečník, Ph.D.

Předmět: Seminář Ústavu biotechniky zeleně ZF

PROČ TÉMA ALEJE?

- Významný architektonický prvek ZAKA
Důležitý kompoziční prvek – vertikální linie, silné linie
Praktický vegetační prvek – obživa, stín, orientace v krajině
Estetický prvek – zpestření krajiny nebo objektu ZAKA
- Diskutované téma – silnice a provoz, ochrana přírody a krajiny
- Multidisciplinární problematika
- Předmět zájmu mnoha environmentálních spolků
- Kompetence různých orgánů státní správy a samosprávy

Obrázek 2: Alej Helfštýn, Týn nad Bečvou (Krčmářová, 2023)

KDE SE MŮŽEME S ALEJEMI POTKAT?

INTRAVILÁN:

- Součást městského parteru

Lemují ulice a silnice

Součást pěších tahů města – navigace, zdůraznění trasy

Oddělují jednotlivé druhy dopravy

Poskytují stín a ochlazují okolí

- Objekty zahradního umění

Kompoziční prvek v zahradách – silná optická linie,

hmota

Estetický prvek – strom v aleji, alej jako celek

Obrázek 3: Alej v Plzni, ulice Zahradníková (Myslíková, 2019)

KDE SE MŮŽEME S ALEJEMI POTKAT?

EXTRAVILÁN:

- Aleje lemují silnice a důležité trasy
 - Objekty zahradního umění přesahující do krajiny
 - Součást sakrálních objektů v krajině
- = Dědictví minulosti
-
- Součást biokoridorů, biopásů (ÚSES)
- = Stabilizační opatření v zemědělské krajině
- Remízky, úvozy, lesy

Obrázek 4: Buková Haugwitzova alej, Vlčí kopec (Jitkacet, 2018)

Jabloňová alej u Mostečného

Obrázek 5: Alej u Mostečného (Kolková, Rydvalová, 2022)

ALEJ NEBO STROMOŘADÍ?

„Primární liniový složený vegetační prvek, vymezený jednotnou funkcí a stejným kompozičním cílem.“ (Pejchal, Šimek, 2018)

„Stromořadí tvoří pouze jediná jednoduchá řada stromů, případně více na sobě nezávislých řad.“ (Veličková, Velička, 2013)

„Stromořadím je souvislá řada nejméně deseti stromů s pravidelnými rozestupy; (...) za stromořadí se nepovažují stromy rostoucí v ovocných sadech, školkách a porostech energetických dřevin nebo vánočních stromků.“ (Vyhláška č. 189/2013 Sb., o ochraně dřevin a povolování jejich kácení, ve znění pozdějších předpisů)

Obrázek 6: Stromořadí (Zašuba, 2021)

Obrázek 7: Alej Malé Leváre (Zahorí, 2019)

DEFINICE OBOROVÉHO TERMÍNU ALEJ

- Z francouzského *allée/avenue* – cesta, vycházka, chůze (Veličková, Velička, 2013)

„Alej je nejčastěji dvouřadý (méně často pak čtyř- a víceřadý) vegetační doprovod cesty s vnitřním prostorem – “interiérem chodby.”

(Veličková, Velička, 2013)

„Primární liniový složený vegetační prvek, který je vymezený jednou funkcí a stejným kompozičním cílem. Samotný strom ve stromořadí je pak definován jako sekundární vegetační prvek. Nejčastěji rozdělujeme stromy ve stromořadí podle pěstebního tvaru na tvarované a volně rostlé.” (Pejchal & Šimek, 2018)

Co definici ovlivňuje?

- Specifický vegetační prvek
- Má své modifikace, typické znaky
- Proměnlivý v čase – živý organismus

Obrázek 8: Alej, Janovice (Malá, 2022)

MULTIDISCIPLINÁRNÍ PROBLEMATIKA

- Krajinářská architektura
- Ochrana přírody a krajiny
- Státní památková péče
- Bezpečnost dopravy
- Občanský aktivismus
- Environmentální spolky

Obrázek 9: Alej v Alsheimu (Würth, 2017)

ZE ZAHRADY DO KRAJINY

- Vznik spojený s budováním prvních cest
- Aleje doloženy již ve starověkém Egyptě, Palestině, Persii, Indii, Řecku a starověkém Římě
- Středověk – úpadek stromořadí
- Renesance – také renesance stromořadí, vystoupení alejí do volné krajiny
- Vrcholná doba alejí – baroko

(Veličková, Velička,

2013)

Obrázek 10: Drůbež (Zilka, 2020)

Hellbrunn, Salzburg

Obrázek 11: Jedna z prvních alejí ve volné krajině (Brugger, 2022)

ALEJE V OBDOBÍ BAROKA

„Zlatým věkem stromořadí je barokní doba. Půda byla v té době sjednocena pod velkými vlastníky, nejčastěji šlechtici a církví. Zemědělská výroba byla soustředěna ve velkých barokních velkostatkách. Krajinu bylo nutno nějak opticky uspořádat a rozčlenit na menší celky. Jednotná krajinářská koncepce na první pohled ukazovala postavení majitele a praktickou zběhlost správce panství.“

(Hrušková, Větvička,
2012)

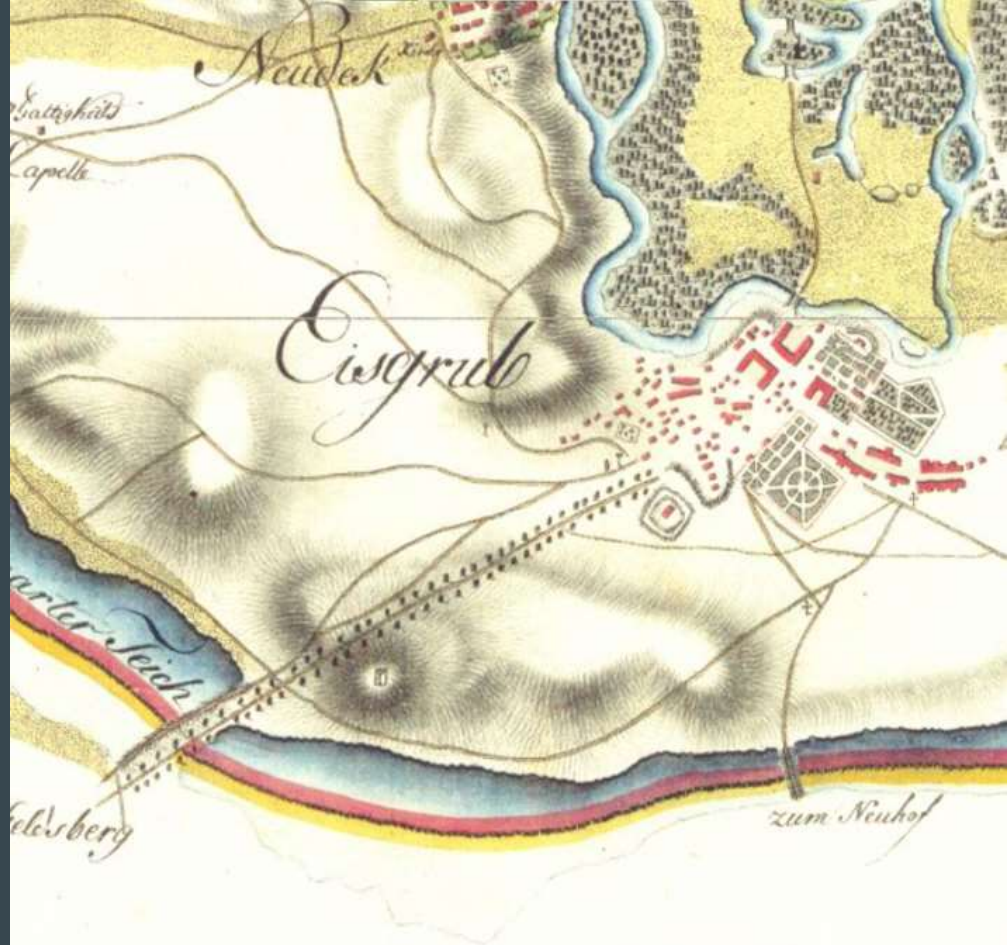
Obrázek 12: Barokní kalvárie Horná Roveň, SR (Zigová, 2021)

OSVÍCENSTVÍ - MARIE TEREZIE

- 1752 Císařské nařízení ukládá povinnost zakládat aleje podél komunikací
- Na 1 úseku 1 druh stromu
- Druh určoval silniční komisariát
- Lípy, jírovce, javory, duby a ovocné dřeviny
- Evidence alejových stromů (Salašová, 2014)

“Podél veškerých silnic říšských, zemských, okresních a obecních musejí býti aleje, anebo kde by nemohly býti, aspoň jednoduchá stromořadí, vyjmajíc části, které vedou osadami s uzavřenými řadami domů neb lesy.”

(Nařízení z roku 1884 podle Veličková, Velička, 2013)

Obrázek 13 : Valtická alej - I. vojenské mapování,
Zdroj:http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=mo&map_list=m121

19. A 20. STOLETÍ

- Průmyslová revoluce
 - Stavba cest - stromy zpevňují konstrukci
 - Urbanistická přestavba měst
- = Aleje základní kompoziční prvek
- = Zdravotní, hygienická funkce
- = Hlavní městské osy
- = Vertikální dimenze
- 20. století - vyhasínání pozitivního vztahu k silničním alejím
 - Rozorávání mezí
 - Rozvoj motorové dopravy

(Veličková, Velička, 2013)

Obrázek 14: Alej Smetanovy sady, Olomouc, 1930 (Hořínek, 1930)

Topolová alej, ulice Zemědělská v Brně, 1930

Obrázek 15: Topolová alej (Vysloužil, 2017)

A photograph of a tree-lined road at sunset. The road is paved and leads into the distance, flanked by tall trees with dense foliage. The sun is low on the horizon, creating a warm, golden glow and long shadows. The text 'FUNKCE ALEJÍ V SOUČASNOSTI?' is overlaid in the center of the image in a white, sans-serif font.

FUNKCE ALEJÍ
V SOUČASNOSTI?

- Utvářejí harmonický charakter české krajiny a její typický ráz.
- Působí jako přírodní větrolam.

(Zmírňují boční vítr a omezují víření prachu z polí.)

- Omezují hluk.
- Rozdělují celistvé plochy.
- Utváří biotop pro nespočet druhům rostlin a živočichů.
- Mohou fungovat jako biokoridory propojující biocentra.
- Průměrný strom spotřebuje za život na 24 milionů m³ oxidu uhličitého.

Obrázek 17,18: Simulace krajiny bez alejí
(P. Velička)

- Upravují vodní a půdní režim.
- Stromy pohlcují jemný polétavý prach a další škodliviny produkované automobily.
- V letních měsících stín stromů chrání před slunečním žářem.
- V zimních měsících snižují riziko tvoření sněhových jazyků.
- Odvodňují podloží a zpevňují krajnici.
- V noci nebo za nepříznivého počasí usnadňují řidičům orientaci.
- Udržují pozornost řidičů.

Obrázek 19: Jabloňová alej u Vítovic (I. Hudcová)

OBNOVA ALEJÍ

- zákon č.13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 20/1987 Sb. České národní rady o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 114/1992 Sb. České národní rady o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů

- Předprojektová příprava
- Projektová příprava

ZÁKON Č.13/1997 SB., O POZEMNÍCH KOMUNIKACÍCH, VE ZNĚNÍ POZDĚJŠÍCH PŘEDPISŮ

- STROM = pevná překážka
- nesmí ohrožovat bezpečnost užití pozemní komunikace
- omezuje umístění stromů na vnitřních stranách oblouků cest a v rozhledových prostorech křižovatek

Obrázek 21: Alej mezi obcí Břehy a Semín (Štainerová, 2023)

ZÁKON Č. 20/1987 SB. O STÁTNÍ PAMÁTKOVÉ PÉČI, VE ZNĚNÍ POZDĚJŠÍCH PŘEDPISŮ

- Pokud aleje nebo stromořadí rostou na území památkové zóny (§6) nebo v památkové rezervaci (§5) – nejčastěji tzv. krajinná památková zóna, je v souladu s §14, odst. 2 tohoto zákona povinností vlastníka (správce, uživatele) vyžádat si předem závazné stanovisko státní památkové péče k jejich úpravě („úprava dřevin“). Úpravou dřevin se ve smyslu tohoto zákona rozumí kácení a výsadba dřevin rostoucích na veřejných prostranstvích (§6).
- Přípravnou a projektovou dokumentaci na úpravu dřevin (aleje, stromořadí) projedná vlastník nebo projektant v průběhu zpracování s Národním památkovým ústavem. Při projednávání poskytuje Národní památkový ústav potřebné podklady, informace a odbornou pomoc (§7).
- Ke každému dokončenému stupni projektové dokumentace zpracuje Národní památkový ústav písemné vyjádření, který slouží jako podklad pro vydání závazného stanovisko orgánu státní památkové péče (§7).

Obrázek 22 : KPZ Libějovicko-Lomecko. Letecký pohled na Lomeckou alej (M. Gojda)

Obrázek 23: KPZ Bojiště bitvy u Slavkova . Pohled na jírovcovou zámeckou alej (NPÚ)

ZÁKON Č. 114/1992 SB. O OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY, VE ZNĚNÍ POZDĚJŠÍCH PŘEDPISŮ

- Významný krajinný prvek (VKP)
- Krajinný ráz
- Ke kácení je nezbytné povolení orgánu ochrany přírody
- Orgán ochrany přírody může uložit žadateli přiměřenou náhradní výsadbu

Obrázek 24: Alej na Anenský vrch (K. Bujnochová)

POSTUPY PŘI OBNOVĚ HISTORICKÝCH ALEJÍ

1. Vykácení a výsadba celé nové aleje
2. Výměna střídavých sekcí (cca po 30 m) protilehlých řad aleje
3. Náhrada každého druhého stromu
4. U tří a čtyřřadých alejí vymýtit vnitřní nebo vnější řady
5. Nová alej uvnitř nebo vně stávající
6. Udržování aleje
7. Dosadba podle postupně odumírajících stromů
8. Akceptování různorodé aleje
9. Redukční řez, hluboký řez

(Hendrych, 2015)

Obrázek 25: Skřivánčí alej u Krásné lípy (M. Kováč)

Obnova jabloňové aleje v Kladrubech nad Labem, Národní hřebčín (UNESCO)

- krajina pro chov a výcvik ceremoniálních kočárových koní
- výsadba v původní lokaci okolí stáje Josefov a na Kmínce
- obnova aleje složené z vysokokmenů starých krajových odrůd jablek (pravděpodobně z roku 1925)

OBNOVA:

- Délka: 2 450 m
- Počet stromů: 549 kusů
- Realizace: 2020-2022

Obrázek 26,27: Obnova jabloňových alejí(nhkladruby.cz)

Obnova Ladenské aleje, LVA, 2023

Obrázek 28: Ladenská alej (Zámečník, 2023)

Torzo stromořadí vedoucí z Lednice směrem na Břeclav, obnova, LVA, 2019

Obrázek 29: Torzo aleje (Zámečník, 2019)

Dřezovcová aleje vedoucí ke statku Nový Dvůr, LVA, 2019

Obrázek 30: Dřezovcová alej (Zámečník, 2019)

Torzo aleje z vlašských topolů vedoucí k Janovu hradu,
LVA, 2019

Obrázek 31: Topoly u Janohradu (Zámečník, 2019)

**Obnova historického stromořadí z vlašských topolů,
Laxenburg, Dolní Rakousko, 2020**

Obrázek 32: Stromořadí Laxenburg (Zámečník, 2020)

**Obnovená jírovcová alej, Státní zámek Ploskovice,
2022**

Obrázek 33: Alej Ploskovice (Zámečník, 2022)

Postupná obnova alejí, Kladruby nad Labem, Národní hřebčín (UNESCO)

2023

Obrázek 34,35: Postupná obnova (Štainerová, 2023)

**Stromořadí lip tvarovaných na hlavu, Národní hřebčín
Kladruby nad Labem, 2022**

Řez na hlavu, Kladruby nad Labem, 2023

Postupná obnova historické Šilheřovické aleje, Opavsko

Dvojřadá alej, Hannover, Německo, 2018

Jabloňová alej, Státní zámek Kratochvíle, 2018

Obrázek 41: Alej Kratochvíle (Zámečník, 2018)

MAPOVÁNÍ ALEJÍ V ČR

- Mapování Olomouckého kraje (2009-2010)
- Mapování Moravskoslezského, Zlínského a Olomouckého kraje (2013-2015)

Obrázek 42: Dubové stromořadí na hrázi Kardaše (P. Kolka)

Děkujeme za pozornost.

Obrázek 43: Alej Božičany, ČR (Grabner, 2022)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

GEOPORTÁL.GOV, 2010-2023. Katastrální mapa, online mapový prohlížeč. In: *Geoportal* [online]. Dostupné z:

<https://geoportal.gov.cz/web/guest/map?wmc=http%3A//geoportal.gov.cz/php/wmc/data/55190b1d-a2ec-4d29-9bfe-0cf8c0a80137.wmc&wmcaction=overwrite>

HENDRYCH, Jan, 2015. Slavná stromořadí v proměnách kulturní krajiny: in *divinis ordo arte et naturae*. Praha: Foibos Books. ISBN 978-80-87073-82-7.

HRUŠKOVÁ, Marie; VĚTVIČKA, Václav. 2012. *Aleje: krása ohroženého světa*. Praha: Mladá fronta. ISBN 978-80-204-2783-0

PEJCHAL, Miloš; ŠIMEK, Pavel. 2018. *Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče: certifikovaná metodika*. Brno: Mendelova univerzita v Brně. ISBN 978-80-7509-588-6.

SALAŠOVÁ, Alena. 2014. *Nauka o krajině II*. Brno: Mendelova univerzita v Brně. ISBN 978-80-7509-186-4.

VELIČKOVÁ, Markéta a Petr VELIČKA, 2013. Aleje české a moravské krajiny: historie a současný význam. Praha: Dokořán. ISBN 978-80-7363-413-1.

Vyhláška č. 189/2013 Sb.: Vyhláška o ochraně dřevin a povolování jejich kácení. Zákony pro lidi [online]. AION CS, 2023 [cit. 2023-04-02]. Dostupné z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-189>

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, 2010. Informační systém aleje. In: Aleje.upol [online] Dostupné z: <http://www.aleje.upol.cz>

Tipy Jak fotit aleje. Alej roku [online]. Dostupné z: <https://alejroku.cz/tipy-jak-fotit-aleje>

OBNOVA JABLOŇOVÝCH ALEJÍ . *Národní hřebčín Kladruby nad Labem, s.p.o.* [online]. Copyright © 2023, Národní hřebčín Kladruby nad Labem [cit. 03.04.2023]. Dostupné z: <https://www.nhkladruby.cz/novinka-obnova-jablonovych-aleji--4>

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ

Brunner, K. 2022. Hellbrunn Palace Grounds. In: *Salzburg* [online]. Dostupné z: <https://www.salzburg.info/en/salzburg/green-salzburg/hellbrunn-palace-grounds>

Grabner, Jozef. 2022. Alej Božičany. In: *Unsplash* [online]. Dostupné z: <https://unsplash.com/photos/UXYGN9BxEZY>

Hořínek, Milan. 1930. Historická pohlednice: Smetanovy sady v Olomouci, 1930. In: *Olomouc* [online]. Dostupné z: <https://www.olomouc.cz/pohlednice/Olomoucke-parky-6#gallery-2>

Jitkacet, 2018. Haugwitzova alej , Vlčí kopec. In: *Jitkacet.blogspot* [online]. Dostupné z: <http://jitkacet.blogspot.com/2018/05/na-kole-kolem-mohelna.html>

Kašuba, Ondra. 2019. Stromořadí, krajina. In: *Megapixel* [online]. Dostupné z: <https://www.megapixel.cz/foto/547247>

Kolková Rydvalová, Jana. 2022. Alej u Mostečného. In: *Alej roku* [online]. Dostupné z: <https://alejroku.cz/2022/jablone-u-mostecneho>

Krčmářová, Vendula. 2023. Alej k Helfštýnu. In: *Aleje* [online]. Dostupné z: <http://aleje.org/o-alejich/ceske-a-moravske-aleje/aleje-olomoucka>

Malá, Petra. 2022. Lipovo-javorová alej nedaleko Janovic. In: *Aleje* [online]. Dostupné z: <http://aleje.org/o-alejich/ceske-a-moravske-aleje/aleje-moravskoslezskeho-kraje>

Müller, Denny. 2021. Mladá alej. In: *Unsplash* [online]. Dostupné z: <https://unsplash.com/photos/B-PNrSIU2co>

Myslíková, Nina. 2019. Alej v Zahradní ulici je zařazena do ankety "Alej roku". In: *Město Plzeň* [online]. Dostupné z: <https://umo2.plzen.eu/zivot-v-obvodu/aktualne-z-obvodu/alej-v-zahradni-ulici-je-zarazena-do-ankety-alej-roku.aspx>

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ

Ohajdová, Jana. 2021. Listnatá alej. In: *Unsplash* [online]. Dostupné z: <https://unsplash.com/photos/l-nFTq7kd24>

Tošková, M., Skalíková, K. 2022. Alej Radkov - Dubová. In: *Aleje* [online]. Dostupné z: <http://aleje.org/o-alejich/ceske-a-moravske-aleje/aleje-moravskoslezskeho-kraje>

Würth, Karsten. 2017. Alej v Alsheimu. In: *Unsplash* [online]. Dostupné z: <https://unsplash.com/photos/rafblRbne3o>

Wilhelm, Swen. 2017. Alej v Bechtolsheimu. In: *Unsplash* [online]. Dostupné z: <https://unsplash.com/photos/StWXua3uG7c>

Velička, P., Simulace krajiny bez alejí, Pozor, alej! Z české krajiny zmizelo na 100 tisíc stromů. *Chráníme naše životní prostředí*. [online]. Dostupné z: <https://arnika.org/pozor-alej-z-ceske-krajiny-zmizelo-na-100-tisic-stromu>

Hudcová, Irena, Jabloňová alej u Vítovic, Tipy Jak fotit aleje. *Alej roku* [online]. Dostupné z: <https://alejroku.cz/tipy-jak-fotit-aleje>

Zahorí, 2021. Rodová jabloňová alej Malé Leváre. In: *Zahorí* [online]. Dostupné z: <https://zahori.sk/52059/podte-vytvorit-rodovu-jablonovu-alej-v-malych-levaroch/>

Zilka, Skylar. 2020. Drůbež. In: *Unsplash* [online]. Dostupné z: <https://unsplash.com/photos/U46bGX6KRfU>

Zigová, Iva. 2021. Zabudnutá chátka a stráca sa v lese. Banská Štiavnica nemá len jednu kalváriu. In: *Aktuality* [online]. Dostupné z: <https://www.aktuality.sk/clanok/zbvmp2e/zabudnuta-chatka-a-straca-sa-v-lese-banska-stiavnica-nema-len-jednu-kalvariu/>

Vysloužil, Jiří. 2017. Topolová alej. In: *Fotohistorie* [online]. Dostupné z: http://www.fotohistorie.cz/Jihomoravsky/Brno-mesto/Brno_-_Cerna_Pole/Brno_-_Zemedelska/Default.aspx?photoID=52260

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ

Gojda, Martin, KPZ Libějovicko-Lomecko. Letecký pohled na Lomeckou alej Krajinné památkové zóny – území s kulturně-historickými hodnotami. *Časopis Ochrana přírody* [online]. Copyright © 2008 [cit. 04.04.2023]. Dostupné z: <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/krajinne-pamatkove-zony-uzemi-s-kulturne-historickymi-hodnotami/>

KPZ Bojiště bitvy u Slavkova . Pohled na jírovcovou zámeckou, alej Zámecká alej - Památkový Katalog. *Památkový Katalog* [online]. [cit. 04.04.2023]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/zamecka-alej-15263885>

Bujnochová, Kateřina, Alej na Anenský vrch, Tipy Jak fotit aleje. *Alej roku* [online]. Dostupné z: <https://alejroku.cz/tipy-jak-fotit-aleje>
Kováč, Miroslav, Skřivánčí alej u Krásné lípy, Tipy Jak fotit aleje. *Alej roku* [online]. Dostupné z: <https://alejroku.cz/tipy-jak-fotit-aleje>

OBNOVA JABLOŇOVÝCH ALEJÍ . *Národní hřebčín Kladruby nad Labem, s.p.o.* [online]. Copyright © 2023, Národní hřebčín Kladruby nad Labem [cit. 05.04.2023]. Dostupné z: <https://www.nhkladruby.cz/novinka-obnova-jablonovych-aleji--4>

Valášková, Milada, Postupná obnova historické Šilheřovické aleje, Opavsko, Alej Šilheřovice - příklad postupné obnovy. *Chráníme naše životní prostředí.* [online]. Dostupné z: <https://arnika.org/alej-silherovice-priklad-postupne-obnovy>

Kolka, Petr, Dubové stromořadí na hrázi Kardaše Tipy Jak fotit aleje. *Alej roku* [online]. Dostupné z: <https://alejroku.cz/tipy-jak-fotit-aleje>

Zámečník, Roman. 2020. Stromořadí Laxenburg

Zámečník, Roman. 2023. Ladenská alej

Zámečník, Roman. 2022. Alej Ploskovice

Zámečník, Roman. 2019. Torzo aleje

Zámečník, Roman. 2018. Alej Hannover

Zámečník, Roman. 2019. Dřezovcová alej

Zámečník, Roman. 2018. Alej Kratochvíle

Zámečník, Roman. 2019. Topoly u Janohradu

Zámečník, Roman. 2022. Lípy na hlavu